

Meldos/Balkaya Kalesi

Ahmet ÇAYCI

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Konya/Türkiye,
acayci@erbakan.edu.tr (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

İsmail KIVRIM

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Konya/Türkiye,
ikivrim@erbakan.edu.tr

Makale Bilgileri	ÖZ
Makale Geçmişi Geliş: 22.10.2025 Kabul: 27.12.2025 Yayın: 31.12.2025	Konya şehrinin batısında, Beyşehir güzergahında yer alan kale, araştırmalar bağlamında özellikle Miryokefalon Savaşı ile ilgili çalışmalarda gündeme gelmiştir. Kaledeki mimari kalıntılardan hareketle, yapının kökeninin Eski Çağ'a kadar uzandığı izlenebilmektedir. Arazi buluntuları arasında yer alan seramik parçaları ve mimari izler, bu yerleşimin tarihî sürecini Hitit dönemine kadar geriye götürmeye imkân tanımaktadır. Smbat tarafından kaleme alınan kronikte tarihi kalenin adı "Meldinis/Melitene" olarak geçmektedir. Türk-İslam dönemi ile birlikte bu isim "Meldos" şeklini almıştır. Nitekim Karamanoğlu dönemine ait 853/1449 tarihli vakfiye kaydı ve <i>Şikari Tarihi</i>'nde kale, Meldos olarak anılmaktadır. Daha sonraki dönemlere ait Osmanlı Tahrir Defterlerinde ise kaleye ilişkin kayıtlar, Hisar-ı Meldos (Meldos Kalesi) ve Karye-i Hisar-ı Meldos (Meldos Kalesi Köyü) biçiminde geçmektedir. Kalenin özellikle Orta Çağ'daki durumu büyük önem taşımaktadır. Smbat'ın, doğrudan kaleye işaret ederek "Miryokefalon Savaşı kale önünde cereyan etmiştir" ifadesini kullanması, yapının Türk-İslam tarihindeki önemini daha da artırmaktadır. II. Kılıçarslan ile İmparator Manuel Komnenos arasında gerçekleşen Miryokefalon Savaşı ile ilgili böylece ayrıntıların kaydedilmiş olması, kale üzerine yapılacak çalışmaların zaruriyetini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, söz konusu savunma yapısını farklı yönleriyle ele alarak bilim dünyasının dikkatine sunma amacıyla bu çalışma kaleme alınmıştır.

Meldos/Balkaya Castle

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 22.10.2025 Accepted: 27.12.2025 Published: 31.12.2025	Located west of Konya, on the Beyşehir route, the castle has been the subject of research, particularly in studies related to the Battle of Myriokephalon. Based on the castle's architectural remains, its origins can be traced back to antiquity. Ceramic fragments and architectural traces found among the field finds allow us to trace the settlement's history back to the Hittite period. In the chronicle written by Smbat, the castle's name appears as "Meldinis/Melitene." With the Turkish-Islamic period, this name evolved into "Meldos." Indeed, the castle is also referred to as Meldos in the Karamanid foundation deed record dated 853/1449 and in the <i>Şikari History</i>. In later Ottoman tax registers, records regarding the castle are abundant, as Hisar-ı Meldos (Meldos Castle) and Karye-i Hisar-ı Meldos (Meldos Castle Village). The castle's use, particularly in the Middle Ages, is of great significance. Smbat's statement, "The Battle of Myriokephalon took place in front of the castle," referring directly to the castle, further enhances the structure's significance in Turkish-Islamic history. The recording of such details regarding the Battle of Myriokephalon, which took place between Kılıçarslan II and Emperor Manuel Komnenos, highlights the necessity of further research on the castle. In this context, this study aims to examine the various aspects of this defensive structure and present it to the scholarly world.

Atıf/Citation: Çaycı, Ahmet – Kıvrım, İsmail. "Meldos/ Balkaya Kalesi". *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)* 10 (Aralık 2025), 110-126. <https://doi.org/10.47702/sema.2025.70>

GİRİŞ

Tarihin farklı dönemlerine tanıklık eden kale, Konya’nın batıya açılan güzergâhı üzerinde, stratejik konuma sahip bir vadiye hâkim doğal bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Coğrafi yapısı itibarıyla volkanik kaya tabakasıyla çevrili olan bu tepe, tabii bir kale niteliği taşımaktadır. Bu doğal avantaj, sınırlı mimari müdahalelerle güçlendirilmiş ve böylece yapı oldukça sağlam ve savunmaya elverişli bir kale görünümüne kavuşturulmuştur.

Mevcut arkeolojik veriler, kalede Eski Tunç Çağı’na (MÖ 3300-1200) kadar uzanan yerleşim izlerinin bulunduğunu göstermektedir. Özellikle Hitit dönemine (MÖ 1600-1200) tarihlendirilebilecek kalıntıların varlığı dikkat çekicidir. Duvar örgü tekniğinde gözlemlenen yapı kalıntıları ile gizli geçit ve su kaynağına ulaşan merdivenli yol, bu erken dönem yerleşim izlerini destekler niteliktedir.

Kalenin stratejik konumu özellikle Orta Çağ’daki önemiyle ön plana çıkmakta olup, bu dönemde bazı savaşlara sahne olmuştur. Kale, Niketas’ın kaydına göre Myriokefalon Savaşı sırasında yıkık ve terk edilmiş durumdadır.¹ 1176’daki Miryokefalon Savaşı’nın yanı sıra, Karamanoğlu dönemine ait muharebelerde de etkin rol üstlenmiştir.² Osmanlı Tahrir Defterlerinde yer alan kayıtlar da dikkate alındığında, kalenin 16. yüzyılın sonlarına kadar savunma işlevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Ayrıca, kalenin eteklerinde teşekkül eden yerleşim birimine ilişkin Osmanlı dönemi belgeleri de bu araştırma kapsamında değerlendirilmeye dâhil edilmiştir.

1. Kalenin İsmi

“Meldos”, “Balkayalar” veya “Asarkale” adlarıyla anılan kale, yörede ayrıca “Tekke Kalesi” olarak da bilinmektedir. Meldos adının, Orta Çağ kaynaklarında geçen “Meldinis” ifadesinin Türklerin bölgeyi fethinden sonra yerel telaffuzu olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Smbat Sparapet’in kroniğinde bu isim zikredilmiştir.³ Meldinis sözcüğünün Hitit dilinde “bal” anlamına geldiği belirtilmektedir. Bu durum, kalenin Orta Çağ’dan günümüze kadar “Balkayalar” olarak adlandırılmasının da etimolojik gerekçesini izah için yeterlidir. Yine H. Swoboda’da kalenin ismini “Balkayalar/Asar Kale” şeklinde ifade etmekte ve kalenin Demir Çağı’ndan erken Bizans dönemine değin kullanıldığını bahsetmektedir.⁴

Asarkale adı, aslında “Hisarkale” ifadesinin halk arasında daha değişik ifadesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim “hisar” kelimesi Arapça kökenli olup, “etrafı çevrili yer” veya “müstahkem mevki” anlamlarına gelmektedir. “Kale” ise yüksek bir konumda inşa edilen, kalın duvarlı, burçlu, mazgallı ve savunma amacıyla güçlendirilmiş yapı anlamını taşır. Kalenin adlandırılmasıyla ilgili olarak Niketas Khoniates’in eserinde geçen “Miryokefalon (Bin Kelle) Kalesi”⁵ ifadesinin de kale civarında

¹ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. F. Işıltan, (Ankara: TTK Yayını, 1995), 123.

² Şikari, *Karamanname- Zamanın Kahramanı Karamanilerin Tarihi* (Tıpkıbasım ve Metin), haz. Metin Sözen, Necdet Sakaoglu, (Karaman: Karaman Valiliği, 2011), 153, 154, 155.

³ Smbat Sparapet, “Chronique Du Royaume De La Petite Arménie Par Le Connetable Sempad”, *Recueil Des Historiens Des Croisades Documents Armeniens*, çev. E. Dulaurier, (Paris 1869), 26-63; Mehmet Akif Ceylan, “Myriocephalon Savaşı (17 Eylül 1176) Açısından Konya Bağirsak Boğazı’nın Coğrafi Özellikleri”, *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Miryokefalon Özel Sayısı*, (Konya 2017), 6; Adnan Eskikurt, “Myriocephalon Savaşı’na Dair Kronikler ve Modern Çalışmalar”, *USAD*, Bahar 2017, 77-78.

⁴ H. Swoboda-J. Keil- F. Knoll, *Denkmäler Aus Lykaonien Pamphylien und Isaurien*, (Wien: Rohrer, 1935), 105.; J., Jüthner, F. Knoll, K. Patsch, H. Swoboda, “Vorläufiger Bericht: über Eine Archäologischer Expedition nach Kleinasien”. *Verlag der Gesellschaft zur Förderung Deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen*, 1903, 6-52.

⁵ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, 123; M. A. Ceylan, “Myriocephalon

vuku bulan savaştan dolayı bu yapıya atıfta bulunmuş olabileceği ihtimal dâhilindedir. Tekke Kalesi adı ise, kalenin yakınında yer alan Derbenttekköyü'ne izafeten halk arasında benimsenmiş bir tanımlama olarak görülmektedir.

2. Coğrafi Durumu

Konya'nın batısında, Konya-Beyşehir yolu üzerinde 48. kilometrede, ana yoldan yaklaşık üç km içeride ve yolun kuzeydoğusunda konumlanan kale, Bağirsak Boğazı ile Boğazdere vadisi boyunca uzanan 13 kilometrelik vadiye gören bir noktada, geçişleri kontrol amacıyla doğal kayalar üzerine inşa edilmiştir. Bölgeden geçen ana yol, batıya doğru ilerlerken bu vadiden geçmektedir. Söz konusu bölgede batıya geçiş için iki uygun vadi mevcuttur: Bunlardan ilki Bağirsak Boğazı, ikincisi ise aynı vadinin kuzeydoğusundaki Başara Vadisi'dir.

Bağirsak Boğazı'nı takip eden yolun evveliyatı Eski Tunç Çağı'ndan başlayıp Hititler döneminde de devam etmiştir. Ancak yol, esas itibarıyla Roma döneminde işlevsel bir boyut kazanmıştır.⁶ “Via Sebaste” olarak adlandırılan bu yol, vadi boyunca ilerleyerek doğu ile batıyı birbirine bağlamıştır. Roma İmparatoru Augustus (MÖ 63-MS 14) tarafından inşa edilen yol, sağlam altyapısı sayesinde sonraki dönemlerde de kullanılmıştır. Nitekim yolun Yunuslar Köyü'nden batıya doğru uzanan hattı günümüzde “Ulu Yol” olarak adlandırılmakta ve yüzey araştırmalarımız sırasında arazinin bazı kesimlerinde taş döşeli kalıntılar tespit edilmiştir (Fotoğraf 7-8).

Via Sebaste, Efes antik kentinden başlayarak Büyük Menderes Vadisi'ni kat edip Denizli (Laodikeia), Honaz (Khonai), Dinar (Kelainai), Uluborlu (Apollonia/Sozopolis), Yalvaç (Antiokeia) hattıyla Yunuslar (Pappa/Tiberiopolis) vadisine ulaşmıştır. Yol, Meldos Kalesi eteklerini takip ederek Kızılören Ovası'nın batı noktasında iki kola ayrılmıştır. Güney kol, Sağlık (Ağrı) üzerinden Sefaköy hattını takip ederek Gilistra ve Listra üzerinden Karaman (Derbe) ve Mersin'e intikal ederken; kuzey kol Kızılören Ovası'nı izleyerek Altınapa Vadisi üzerinden Konya'ya ulaşmıştır.

Bağirsak Boğazı'nın başlangıç ve bitiş noktalarına Anadolu Selçuklu dönemine ait kervansarayların inşa edilmiş olması, bu yolun Orta Çağ'daki önemini belgeleyen mimari kalıntılar olarak değerlendirilebilir. Vadinin batı ucunda yer alan Yunuslar Han (kaynaklarda zikredilmekle birlikte günümüze ulaşmamıştır) ile doğu yönündeki Emir Kandemir/Kızılören Han ve Kuruçeşme Han, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in bâniliği altında inşa edilmiş olup, Ulu Yol'un varlığını doğrulayan yapılar olarak o dönemde önemli görevler üstlenmiş ve bazıları günümüze kadar ulaşmıştır.

3. Hisar-ı Meldos Köyü'yle İlgili Tarihi Bilgiler

Hisar-ı Meldos Köyü'nün bağlı olduğu Çimenili Nahiyesi, ilk olarak Miryokefalon Savaşı ile ilgili kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır. Nahiye'nin adı doğrudan “Çimenili” olarak geçmese de döneme ait üç kaynakta “Çivrilçimen” ifadesine rastlanmaktadır.⁷ Bu kaynaklar arasında en önemlisi Ioannes Kinnamos'un eseridir. Kinnamos, İmparator Manuel'in 1146 yılındaki Konya seferi dönüşünü anlatırken, Konya-Beyşehir güzergâhında “Tzibrelitzemani” (Çivrilçimen) geçidini takip ederek

Savaşı”, 6; Adnan Eskikurt, “Ortaçağ Kroniklerine Göre 17 Eylül 1176 Myriocephalon Zaferi”, *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Miryokefalon Özel Sayısı*, (Konya 2017), 86.

⁶ Hasan Bahar, “Tarih Öncesinden Bizans Dönemine Kadar Konya Ulaşımı ve Balkayalar-Bağirsakdere Kalesi”, *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Miryokefalon Özel Sayısı*, (Konya 2017), 131.

⁷ “Çivrilçimen” kelimesi Miryokefalon savaşıyla ilgili en önemli kayıtlardan biridir. Bu hususta bk. L. Kayapınar-B. Hocaoglu-S. Vardar- M. H. Çeviroğlu, “Miryokefalon Muharebesi'nin Mahalli Üzerine Mülâhazalar: Bizans Kaynakları”, *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Miryokefalon Özel Sayısı*, (Konya 2017), 109. Uzun müddet nerede olduğu muamma kalmakla birlikte son yıllardaki araştırmalar sayesinde Çimenili nahiyesinin Akşehir kazasına bağlı bir nahiye olduğu bilinir olmuştur. Yine son araştırmalara göre Çivrilçimen isminin Beyşehir'e bağlı Çukurağlı Köyü' yakınlarındaki bir mevkiye karşılık geldiği tapu kayıtlarıyla ortaya çıkmıştır. Bahse konu mevki, mezkûr tarihte Çimenili Nahiyesi dahilinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple Çivrilçimen olarak adlandırılmış olması gerekmektedir. Bu hususta bk. Mustafa Arslan, “Miryokephalon Savaşı'nın Konya Bağirsak Boğazı'na Lokalize Edilmesine Mikrotoponimik Katkılar”, *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Miryokefalon Özel Sayısı*, (Konya 2017), 196.

Beyşehir (Pusguse) Gölü'ne ulaştığını belirtmektedir.⁸ İkinci kaynak, Peterborough'lu Benedict'in kroniğidir.⁹ Üçüncü kaynak ise bizzat Manuel'in İngiliz Kralı Henry Plantagenet'e yazdığı mektupta yer almaktadır.¹⁰ Ayrıca, dönemin bir diğer önemli kaynağı olan Niketas Khoniates'te yalnızca "Tzibre" (Çivril) ifadesi geçmektedir.¹¹

Tahrir Defterlerine göre, Çimenili Akşehir Sancağı'na tabi bir nahiye olduğu ortaya çıkmaktadır.¹² Akşehir, Osmanlı hâkimiyetine en erken giren Karaman toprakları arasında bulunmaktadır. 1465-1466 yılları arasında bölgenin tahriri yapılmış ve bu yazımın sonuçlarını ihtiva eden bir Tahrir Defteri hazırlanmıştır.¹³ Bu defterde Çimenili Nahiyesi'nin bazı köy ve mezraaları kaydedilmiştir. Bunların büyük bir çoğunluğu Meldos Kalesi'nin dizdarının tumar köyleridir. Bu köyler, Kala, Ağros, Saraycuk, İlalmış, Kızılviran, Eymür, Gönence ve Kıla (Karalar), mezraa ise Aksungur, ayrıca Meldos'a tabi Aladağ Yaylası ile Meldos Kalesi'dir.¹⁴ 16. yüzyıldan itibaren nahiye bünyesindeki köylerin tamamı görülmektedir.¹⁵

Nahiye, kendi adıyla anılan bir merkez köye sahip değildir. 1500 yılına ait kayıtlara göre nahiye 19 köy ve dört mezraadan (Ayazini?, Gökçek, Kayacık ve Yassu Kayacık) oluşmaktaydı. Ancak bu mezraalardan yalnızca Gökçek'te nüfus kaydedilmiş, diğerlerinde herhangi bir nüfusa rastlanmamış, dolayısıyla bunlar yalnızca ekinlik olarak değerlendirilmiştir. 1518, 1524 ve 1539 tarihlerinde ise nahiye 20 köy ve üç mezradan meydana gelmekte olup, bu dönemde Gökçek artık köy statüsüyle kayıtlarda yer almıştır. 1584 yılına gelindiğinde ise nahiyede 19 köy ve üç mezranın bulunduğu, buna karşın Eymür isimli köyün kayıtlara geçmediği anlaşılmaktadır.¹⁶

⁸ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, çev. I. Demirkent, (Ankara: TTK Yayınları, 2001), 41.

⁹ Altay Tayfun Özcan, "Myriokephalon Muharebesi'nin Mevkisi Üzerine", *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Miryokephalon Özel Sayısı*, (Konya 2017), 176.

¹⁰ Roger Houedene, *Chronica Magistri Rogeri de Houedene*, C. II, Haz. W. Stubbs, (Londra 1869), 102; M. A. Ceylan, "Myriokephalon Savaşı (17 Eylül 1176) Açısından Konya Bağırşak Boğazı'nın Coğrafi Özellikleri", 17.

¹¹ Niketas Khoniates, *Historia*, s.124; Adnan Eskikurt, "Ortaçağ Kroniklerine Göre 17 Eylül 1176 Myriokephalon Zaferi", 84.; Adnan Eskikurt, "Myriokephalon Savaşı'na Dair Kronikler ve Modern Çalışmalar", 77-78.

¹² "Nahiye-i Çimenili tabi-i kaza-i Akşehir", BOA. TD 415: 406; KKA. TD 146: 55b.

¹³ BOA. MAD 241; Mehmet Akif Erdoğan, *1466 Tarihli Akşehir Mufasssal Defteri (metin ve inceleme)*, (Ankara: TTK Yayınları, 2015).

¹⁴ BOA. MAD 24: 8a, 52b, 53a, 55b, 104a, 104b, 105a, 105b, 106a, 106b.

¹⁵ Volkan Ertürk, *XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı*, (İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, 2011), 92-95; Doğan Yörük, "XVI. Yüzyılda Tatlarhisarı/Derbent", *Aladağ'ın İncisi Derbent*, ed. Ahmet Çaycı, (Konya 2020), 75-85.

¹⁶ M. Akif Erdoğan, 1990 yılında yayınladığı "Akşehir Sancağındaki Dirliklerin III. Murat Devrindeki Durumu ve 1583/991 Tarihli Akşehir Sancağı İcmal Defteri" adlı makalesinde, Çimeneli Nahiyesi'ne bağlı Karye-i Hisar-ı Meldos'un gelirlerinin Karaman Beylerbeyi çavuşlarından Mehmed'e 2000 akçe, sipahi Kubad'a 1500 akçe ve Davud'a 1500 akçe olmak üzere tevcih edildiğini belirtmektedir (s. 148, 150). Ayrıca yazar, çalışmasının sonunda *Akşehir Sancağı İdari Taksimatı (1584)* başlıklı bir harita sunmuş ve bu haritada Çimeneli Nahiyesi'ne bağlı on köyün yerini göstermiştir (Bu tarihte Çimeneli Nahiyesi'nin 19 köyü bulunmaktadır). Bu köyler arasında Meldos Hisarı da yer almaktadır. Bununla birlikte, haritada bazı yerleşimlerin hatalı şekilde lokalize edildiği görülmektedir. Nitekim kayıtlarda Derbent olarak geçen yerleşim Tatlarhisarı adıyla anılmasına rağmen, haritada Beyşehir sınırları içerisinde gösterilmiştir. Bk. M. Akif Erdoğan, "Akşehir Sancağındaki Dirliklerin III. Murat Devrindeki Durumu ve 1583/991 Tarihli Akşehir Sancağı İcmal Defteri", *OTAM*, 1, (Ankara 1990), 127-161. Öte yandan aynı yazar, 2015 yılında yayınladığı *1466 Tarihli Akşehir Mufasssal Defteri (Metin ve inceleme)* adlı eserinin 17. sayfasındaki 133 numaralı dipnotta Meldos Kalesi'ne ilişkin olarak, kalenin yerinin kesin biçimde tespit edilemediğini, muhtemelen Sille ile Derbent arasındaki bölgede bulunabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Beldiceanu'nun bu yer adını "Meledos" şeklinde okuduğunu belirtmektedir (N. Beldiceanu, *XIV. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Tımar*, çev. M. Ali Kılıçbay, (Ankara: Teori Yayınları 1985), 20. Bk. Erdoğan, *1466 Tarihli Akşehir Mufasssal Defteri*. 17.

No	Köyün Adı	No	Köyün Adı
1	Agros/Ağrıs	13	Manahoş
2	Aksunkur	14	Resülsaray
3	Akışağıl	15	Sakray
4	Degış	16	Saraycık
5	Eymür	17	Şeyhyahya
6	Gaziler	18	Tatlarhisarı
7	Gökcek	19	Yağcı
8	Gönence	20	Yunuslar
9	Hisar-ı Meldos	21	Ayazini? Mz.
10	İlalmış	22	Kayacık mz.
11	Karalar	23	Yassu Kayacık mz.
12	Kızılviran		

Tablo 1: 16. Yüzyılda Çimenili'ndeki köyler, mezraalar

Hisar-ı Meldos Köyü, Tablo 1'de de görüldüğü üzere Çimenili Nahiyesi'ne bağlıdır. Yerleşim yerine ilişkin en erken kayıt, 1500 tarihli tahrir defterinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihte köyde 35 nefer bulunurken, 1518'de 37, 1524 ve 1530'da 40, 1539'da 45 ve 1584'te 51 nefere ulaştığı görülmektedir.¹⁷ Yüzyılın başından sonuna kadar köy nüfusunun artış hızı %4,15 olarak hesaplanmıştır. Hane sayısı ise 1500'de 27 iken, 1518'de 29, 1524'te 32, 1539'da 30 ve 1584'te 37'ye yükselmiştir. Buna göre köyün toplam nüfusu 1500 yılında yaklaşık 143 kişi iken, 1584'te 195 kişiye çıkmıştır (bk. Tablo 2). Köyde ayrıca muaf statüsünde kaydedilen ve “*pir-i fânî*” olarak anılan ihtiyarlar bulunmaktadır. Bu grup 1500'de iki kişi iken, 1518, 1524 ve 1584 yıllarında birer kişiyle temsil edilmiştir. 1518'de bir kuloğlu ile 1500'de raiyyet statüsü belirtilmeyen bir kişinin de kayıtlarda yer aldığı görülmektedir. Ancak 17. yüzyıldan itibaren Hisar-ı Meldos Köyü'ne ilişkin arşiv kayıtlarına rastlanmamaktadır. Bu durum, köyün zamanla terk edildiğini ve sakinlerinin muhtemelen çevredeki daha büyük yerleşim birimlerine göç ettiklerini düşündürmektedir.

Tarih	Nefer	Hane	Çift	Nim çift	Bennak	Caba	Mücerred	Muaf	Toplam nüfus
1500	35	27	1	16	10	1	4	3	143
1518	37	29	-	19	10	6		2	153
1524	40	32	-	19	13	7		1	168
1539	45	30	2	15	13	11	4		165
1584	51	36	2	14	20	14		1	195

Tablo 2: Hisar-ı Meldos Köyü nüfusu

Köyün ekonomik yapısı, Tahrir Defterlerinde yer alan vergi kayıtları üzerinden takip edilebilmektedir. Bu bağlamda vergiler, öşür ve resimler olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Genel olarak en önemli gelir kaynağını, zirai faaliyetlerden elde edilen öşür vergileri oluşturmaktadır. Nitekim Hisar-ı Meldos Köyü'nde öşür kaleminin toplam vergi hasılası içindeki oranı 1500 yılında %54,8 iken, 1584 yılına gelindiğinde bu oran %63,18'e yükselmiştir.

Hisar-ı Meldos Köyü'nde arpa ve buğday yetiştirilmekte idi. Köydeki hububat ürünlerinden alınan öşür vergisi arpa ve buğday şeklinde ayrı ayrı yazılmak yerine galle adı altında birleştirilmiş,

¹⁷ BOA. TD 40: 723; BOA. TD 455: 539-540; BOA. TD 399: 391-392; BOA. TD 415: 414; KKA. TD 146: 57a.

vergi gelirleri içindeki en büyük payı oluşturmuştur. Hububat vergisinden hareketle köydeki tahmini toplam üretim bulunabilmektedir. Karaman eyaleti genelinde hububattan 1/5 oranında öşür vergisi alındığına göre, öşür rakamını 5 katsayısı ile çarparak toplamı elde edebiliriz. Buna göre, 1500'de 1200 (38.484 kg), 1518 ve 1524'te 1000 (32.070 kg), 1539'da 1750 (56.122 kg), 1584'te ise 1825 (58.527 kg) kile üretim yapılabilmektedir.¹⁸ Görüldüğü üzere yüzyılın başından sonlarına doğru hububat üretiminde % 52 civarında bir artış gerçekleşmiştir. Hâlbuki nahiye genelinde %4,54 bir düşüş yaşanmıştır. Köyde kişi başına düşen hububat 1500'de 269,1, 1518'de 209,6, 1524'te 190,9 1539'da 340,1 ve 1584'te 300,1 kg hububat düşmektedir.

Dokumacılıkta ve özellikle tersanelerde gemi yapımında halat üretiminin temel hammaddeleri arasında yer alan kendir ve keten, Hisar-ı Meldos Köyü'nde dikkate değer bir ölçüde yetiştirilmektedir. Bu ürünlerden alınan öşür miktarı 1500, 1518 ve 1524 yıllarında 10 akçe iken, 1539'da 100 akçeye, 1584'te ise 210 akçeye ulaşmıştır.¹⁹

Bostan, kavun, karpuz ve çeşitli sebzeleri kapsayan genel bir üretim alanını ifade etmektedir. Köylü aileleri, evlerinin önünde bulunan küçük bahçelerde kendi ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde sebze yetiştirmekteydi; ancak bu tür üretim, sınırlı miktarda olduğu için vergiye tabi tutulmamıştır. Buna karşılık, satış amacıyla geniş arazilere ekilen sebze ve bostan ürünlerinden öşür alınmıştır. Tahrir defterlerinde bu ürünler "*öşr-i bostan*", "*öşr-i bağçe*" ve "*öşr-i bağ-bahçe*" şeklinde kaydedilmiştir. Hisar-ı Meldos Köyü'nde bostan öşür miktarı 1500'de 21 akçe, 1518 ve 1524'te 20 akçe, 1539'da 30 akçe, 1584'te ise 54 akçe olarak kaydedilmiştir. Köyde bağ-bahçe gelirleri 1500, 1518 ve 1524 yıllarında 30 akçe iken, 1539'da 100 akçeye, 1584'te ise 410 akçeye yükselmiştir. Ayrıca köyde ceviz üretimi de yapılmakta olup, bu üründen sağlanan öşür gelirleri 1500, 1518 ve 1524 yıllarında 10 akçe iken, 1539'da 70 akçeye çıkmış, 1584'te ise 60 akçeye gerilemiştir (bk. Tablo 3).

Meldos Köyü'nde ziraî faaliyetlerin yanı sıra hayvancılıkla bağlantılı bir uğraş olan arıcılık da önemli bir iktisadî faaliyet olarak sürdürülmüştür (bk. Tablo 3). Nitekim Tahrir Defterlerinde bu vergi "*öşr-i kovan*" olarak kaydedilmektedir. Reaya kovan başına sipahiye iki akçe vermektedir. Bu da bize köydeki kovan sayısının ne kadar olduğu konusunda fikir verir. Bu çerçevede nahiye 1500 yılında 32, 1518 ve 1524'te 25, 1539'da 75 ve 1584'te 60 kovanın bulunduğu anlaşılmaktadır (bk. Tablo 3).

Osmanlı Devleti, tımar sisteminin uygulandığı bölgelerde, "çift" veya "çiftlik" olarak adlandırılan farklı büyüklükteki arazileri tasarruf eden reayadan yılda bir defa nakit olarak "çift resmi" tahsil etmekteydi. Bu verginin alınabilmesi için temel şart, reayanın devlete ait toprağı tasarruf ediyor olmasıydı. Çiftlik arazilerinin sınırları, bulundukları mevki ve arazinin verimliliğine göre değişiklik göstermekteydi. Ancak genel olarak, âlâ (verimli) arazilerde 60-80 dönüm, evsât (orta verimli) arazilerde 80-100 dönüm ve ednâ (daha az verimli) arazilerde 100-150 dönümlük ekilebilir alan bir çiftlik olarak kabul edilmiştir. Tam çiftlik sahibi reayadan yıllık 36 akçe, yarım çift (nîm çift) arazide ziraat yapanlardan ise bu miktarın yarısı olan 18 akçe alınırdı. Yarım çiftten daha az (yaklaşık 20-25 dönüm) toprağı sahip olan veya hiç toprağı bulunmayan bennak'tan 12 akçe, bekâr olup kendi emeğiyle geçinen caba'dan ise altı akçe raiyyet resmi tahsil edilirdi.²⁰ Yarım çift miktarı araziden daha az (20-25 dönüm) veya hiç toprağı olmayan bennak'dan 12 akçe, bekâr, kendi başına kazanç sağlayabilen caba'dan altı akçe raiyyet vergisi alınmıştır.²¹ İncelenen 1584 tarihli tahrir defterinde raiyyet resmi toplu olarak kaydedilmişken, diğer defterlerde çift, bennak ve caba resimleri ayrı ayrı belirtilmiştir. Buna göre Hisar-ı Meldos Köyü'nde raiyyet resmi 1500 yılında 432 akçe iken, 1518'de 493 akçeye, 1524'te 540 akçeye, 1539'da 564 akçeye ve 1584'te 666 akçeye yükselmiştir (bk. Tablo 3). Bu artış, nüfusun zamanla artmasına paralel olarak vergi miktarlarında da yükseliş yaşandığını göstermektedir.

¹⁸ BOA. TD 40: 723; BOA. TD 455: 539-540; BOA. TD 399: 391-392; BOA. TD 415: 414; KKA. TD 146: 57a.

¹⁹ BOA. TD 40: 723; BOA. TD 455: 539-540; BOA. TD 399: 391-392; BOA. TD 415: 414; KKA. TD 146: 57a.

²⁰ Halil İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu", *Belleten*, XXIII/92, (Ankara 1959), 575-609.

²¹ Ömer Lütfi Barkan, "Çiftlik", *İA*, III, (İstanbul 1993), 392.

Vergiler	1500	1518	1524	1539	1584
Öşr-i Galle (arpa, buğday) Kile	240	200	200	350	365
Öşr-i Galle (arpa, buğday) Akçe	840	1000	1000	2230	2305
Öşr-i Kovan	64	50	50	150	120
Öşr-i Bostan	21	20	20	30	54
Öşr-i Kendir ve Ketan	10	10	10	100	210
Öşr-i Bağ-Bağçe	30	30	30	100	410
Öşr-i Ceviz	10	10	10	70	60
Resm-i Çift	306	345	342	342	666
Resm-i Bennak	120	112	156	156	-
Resm-i Caba	6	36	42	66	-
Resm-i Ganem	295	300	300	600	545
Resm-i Asiyab (1 bab)	30	20	20	30	30
Resm-i Tapu ve Deştânî	-	-	-	200	350
Bad-ı heva	45	360	360	200	250
Toplam	1.777	2.293	2.340	4.274	5.000

Tablo 3: 16. Yüzyılda Hisar-ı Meldos Köyü vergi hasılatı

Zirai faaliyetlerin en önemli unsuru şüphesiz topraktır. Tarım alanları zamanla sabit kalırken nüfus artışı nedeni ile köylünün geçim düzeyini etkilemekte, bazı köylüler çalılık ve taşlık yerleri tarıma açarak yeni toprak kazanmışlardır. Bu çerçevede Hisar-ı Meldos Köyü'ndeki zirai faaliyetlerin yürütüldüğü çift miktarında yüzyılın başından sonuna doğru bir değişiklik olmamıştır. Ancak 1584'te 10 adet yarım çift miktarı arazi baba ve kardeşlerle ortaklaşa kullanılırken, iki adet de yarım çift miktarı toprak tarıma açılmış ve kullanılmıştır. Ayrıca köyde yarım çiftten az yer tasarruf eden bennak sayısı %50 artarken, bekâr ve toprağı olmayan caba sayısı neredeyse %100 artmıştır. Nitekim toprak üzerinde nüfus baskısını arttırmış, kişi başına düşen toprak miktarının azalmasıyla göçler ve geçim derdini tetiklemiştir.

Akşehir Sancağı'nda ağnam vergisi "*resm-i ganem*" iki koyuna karşılık bir akçe olarak alınmıştır. Bu vergi koyun ve keçinin kuzu ve oğlaklarından alınmamıştır. Tahrir kayıtları verilerine göre Hisar-ı Meldos köyünde hayvancılığın yapıldığını söyleyebiliriz. Buna göre, Tahrir Defterlerinde kaydedilen vergi miktarı iki ile çarpılarak toplam koyun ve keçi sayısı tespit edilebilmektedir. Nitekim koyun ve keçi varlığı 1500 yılında 590, 1518 ve 1524'te 600 iken 1539'da 1200'e yükselmiştir. 1584'te 1090'a düşmüştür²² (bk. Tablo 3).

Bölgede tarım ürünlerini yakından ilgilendiren bir başka vergi birimi değirmenlerdir. Buğdayın öğütülmesi çeltiğin kabuğundan ayrılması işlemleri su ile çalışan değirmenlerle gerçekleştirilmektedir. Osmanlı Devleti'nde su ile dönen un değirmenlerine asiyab denilmektedir. Bu değirmenlerden büyüklüklerine ve yıl içindeki çalışma sürelerine göre vergi alınmaktadır

Değirmenler, bünyelerindeki taş (bâb) sayısı ve çalışma sürelerine göre vergilendirildiğinden, her bir taş için yıllık 60 akçe (aylık 5 akçe) vergi öngörülmüştür. Bu vergi miktarı üzerinden, değirmenlerin çalışma süreleri ile üzerinde bulundukları suların debisi ve büyüklüğü hakkında fikir edinmek mümkündür. Yıl boyunca kesintisiz çalışan değirmenlerin yanı sıra, mevsimsel yağışlara bağlı olarak yalnızca altı ay, üç ay veya iki ay süreyle faaliyet gösterebilen değirmenlere de sıkça rastlanmaktadır. Nitekim Meldos Köyünde 1500 yılında değirmen altı ay çalışmakta ve 30 akçe vergi ödemektedir. 1518

²² BOA. TD 40: 723; BOA. TD 455: 539-540; BOA. TD 399: 391-392; BOA. TD 415: 414; KKA. TD 146: 57a.

ve 1524'te 20 akçeye düşerken, 1539 ve 1584'te tekrar 30 akçeye yükselmiştir²³ (bk. Tablo 3).

Reyanın ödediği arızî vergilerin genel adı bad-ı heva'dır. Ayrıca Osmanlı maliye terimi olarak ne zaman tahakkuk edip tahsil edileceği belli olmayan (zuhurata bağlı) bazı resimleri ifade etmek için kullanılmıştır. Nitekim mufassal tahrir defterlerinde şehir, kasaba, köy, mezraa veya cemaat gibi sayım ünitelerine ait gelirlerin dökümü verilirken, genelde bu gelirlerin en son kalemini bâd-ı hevâ oluşturmaktadır. Diğer gelirlerin tahsil vakti ve mevsimi belli olmasına rağmen bâd-ı hevâ'nınki belirtilmez.²⁴

Osmanlı Devleti'nde toprakların mülkiyeti ve tasarrufu esas itibarıyla devletin denetimi altındaydı. Bu nedenle reyanın toprağını satması veya vakfetmesi mümkün değildi. Ancak toprak tasarruf eden bir reaya vefat ettiğinde, söz konusu arazi herhangi bir resim alınmaksızın doğrudan oğullarına intikal ederdi. Buna karşılık, toprak bir başkasına devredildiğinde “*resm-i tapu*” adıyla bir vergi tahsil edilirdi. Bu vergi, sadece yeni bir arazi satın alındığında uygulanır, miras yoluyla geçen araziler için geçerli olmazdı.²⁵ Ayrıca “*deştânî*”, ekili arazilere zarar veren hayvan sahiplerinden alınan para cezasını ifade etmekteydi.²⁶

16. yüzyıl Çimenili Nahiyesi'nin kayıtlı olduğu Tahrir Defterlerinde, bad-i heva vergisi 1500, 1518 ve 1524 tarihli defterlerde, “*bâd-ı heva*” olarak kaydedilmişken, 1539 ve 1584 tarihli defterlerde ise de “bâd-ı heva” ve “*resm-i tapu ve deştânî*” şeklinde kaydedilmiştir. Meldos Köyü'nde *bâd-ı heva* vergisi 1500 tarihinde 45 akçe iken, 1518 ve 1524'te 360 akçe, 1539'da 200 akçe ve 1584'te ise 250 akçedir.²⁷ 1539'da *resm-i tapu ve deştânî* vergisi 200 akçe iken 1584'te 250 akçedir²⁸ (bk. Tablo 3).

4. Meldos Kalesi'yle İlgili Tarihi Veriler

Meldos adının, Meldinis kelimesinden türediğini daha önce belirtmiştik. Nitekim Smbat Sparapet, Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'ın, Manuel'i Konya yakınlarındaki Meldinis (Melitene) Kalesi önlerinde mağlup ettiğini ifade etmektedir.²⁹

Dönemin diğer Selçuklu kaynaklarından İbn Bibi, Aksarayî ve *Anonim Selçukname* gibi kaynaklarda kalenin ismi geçmemektedir. Ancak Karamanoğlu döneminde kaleme alınan *Şikari Tarihi*'nde kalenin ismi Meldos olarak yer almıştır. Şikari, İbn Kürd (Hacı Kutlu Şah) ve diğer Türkmenlerin Meldos Kalesi yakınlarında Moğollarla meydan savaşı yaptıklarını kaydeder. Ayrıca kalenin hapishane olarak kullanıldığı da ifade edilmektedir.³⁰

Meldos Kalesi'nin varlığı, Evâil-i Ramazan 853 (18-27 Ekim 1449) tarihli Hasbeği oğlu Doğan Yörük Vakfiyesi'nde zikredilmektedir.³¹ Söz konusu vakfiyede kale, günümüzde Konya'nın Meram ilçesi Sağlık Mahallesi yakınlarında, “*Meldos Kal'ası tevâbi'inden Ağros karyesinde*” ifadesiyle tanımlanmaktadır.

Ayrıca, Fatih Sultan Mehmed'in Eğriboz Seferi sırasında esir düşerek ortanca oğlu Şehzade Mustafa'nın hizmetine verilen Giovanni Maria Angiolello'nun *Türk Tarihi*³² adlı eserinde de Meldos'a

²³ BOA. TD 40: 723; BOA. TD 455: 539-540; BOA. TD 399: 391-392; BOA. TD 415: 414; KKA. TD 146: 57a.

²⁴ Halil Sahillioğlu, “Bâd-ı Hevâ”, *DİA*, IV, (İstanbul 1991), 416-418.

²⁵ Mehmet Akif Erdoğan, “Karaman Vilayeti Kanunnameleri”, *OTAM*, 4, (Ankara 1993), 482.

²⁶ Deştânî, kelime olarak “bekçilik” anlamına gelen bir diğer bâd-ı hevâ çeşididir. Karaman Vilayeti Kanunnamesinde, “Bir kişinin atı veya katırı veya öküzü ekine girse davar başına beş çomak ve beş akça alına. İnek girse dört çomak ve dört akça alına. Koyun girse iki koyuna bir çomak ve bir akça alına. Buzağı girse bir çomak ve bir akça alına”. Erdoğan, “Karaman Vilayeti Kanunnameleri”, 472-473.

²⁷ BOA. TD 40: 723; BOA. TD 455: 539-540; BOA. TD 399: 391-392; BOA. TD 415: 414; KKA. TD 146: 57a.

²⁸ BOA. TD 415: 414; KKA. TD 146: 57a.

²⁹ Smbat Sparapet, “Chronique Du Royaume De La Petite Armenie Par Le Connetable Sempad”, 26-63; Adnan Eskikurt- Mehmet Akif Ceylan, *Selçuklu-Bizans Münasebetlerinde Bir Dönüm Noktası Myriokephalon Zaferi*, (İstanbul 2015), 44.

³⁰ Şikari, *Karamanname- Zamanın Kahramanı Karamanilerin Tarihi*, 153, 154, 155.

³¹ VGMD VD, 582/2, 311, sıra 214.

³² Giovanni Maria Angiolello, *Türk Tarihi*, çev. Pınar Gökpar (İstanbul: Profil Kitap, 2022), 79-80.

dair önemli bir kayıt yer almaktadır. Angiolello, Şehzade Mustafa'nın cenazesini Konya'dan Bursa'ya nakli sırasında güzergâhı tasvir ederken, “*Solumuzda Meldos ve sağımızda Gevale'yi bırakarak verimli ve kalabalık bir şehir olan Akşehir'e geldik*” sözleriyle, Meldos'un Gevale'nin solunda ve yakınında bulunduğunu aktarmaktadır. Bu cümleden hareketle G. M. Angiolello'nun Konya'nın batısına doğru hareket ettiği ve Altınapa Mevkii'nden Başara Vadisi'ni takip ederek günümüzdeki Derbent ilçesi üzerinden Doğanhisar'a oradan da Akşehir'e ulaştığı anlaşılmaktadır. Nitekim Konya'nın batısına açılan yol Altınapa Mevkii'nde ikiye ayrılarak biri Kızılören üzerinden Beyşehir'e diğeri ise Başara, Derbent, Doğanhisar hattından Akşehir'e ulaştığı bilinmektedir.

Fatih dönemi üzerine çalışan Franz Babinger ile F. Nafiz Uzluk arasındaki mektuplarda da Meldos Kalesi'nin mevzu edildiği takip edilmektedir. Babinger, F. N. Uzluk'a gönderdiği mektupta kalenin konumu ve günümüzdeki adını sorgulamaktadır. Sonra da Meldos Kalesi'nin Balkaya veya Baltepe isimli kalıntıları olabileceğini tahmin etmektedir.³³

Meldos Kalesi, Bizans, Selçuklu ve Karamanoğulları dönemlerinde aktif bir şekilde kullanılmış, Osmanlı hâkimiyeti altında ise kısa süreli de olsa işlevini sürdürmüştür.³⁴ 1465 yılından önce kale dizdarı (komutanı) İlyas Ağa iken, bu tarihten itibaren görev Hacı Hoşkadem'e geçmiş ve onun dirliğini Saraycık,³⁵ İlalmış,³⁶ Kızılviran,³⁷ Eymür,³⁸ Gönence³⁹ ve Kıla⁴⁰ (Karalar) köyleri oluşturmuştur. Bu köylerden elde edilen toplam gelir 10.684 akçe olarak kaydedilmiştir. Saraycık ve Eymür köyleri eskiden beri dizdar tımarı iken, İlalmış, Kızılviran ve Gönence köyleri daha önce dizdar İlyas Ağa'ya tahsis edilmişti. Kıla (Karalar) köyü ise hem Karamanoğulları hem de Osmanlı döneminde dizdar tımarı kapsamında yer almış, bu durum her iki devletin idari uygulamaları arasındaki sürekliliğe işaret etmesi bakımından dikkat çekici olmuştur.

Bu dönemde Meldos Kalesi'nin savunması gulamlara tevdi edilmiştir. Ancak kale görevlilerinin tımar tasarrufları açıkça belirtilmemiş, yalnızca isimlerinin ardından “gulâm-ı mir” ibaresi kaydedilmiştir. Bunlardan 51'i Beyşehir'de, 13'ü ise Ilgın'da tımar sahibidir.⁴¹ 1466 yılı kayıtlarına göre kalenin kapıcısı Ahmed,⁴² ambar görevlisi (ambadâr) ise Yorgi'dir.⁴³ Nitekim Göçü'ye bağlı Kaklucak Köyü'nün 1.750 akçelik gelirinin Yorgi'nin tımarı olduğu görülmektedir. Öte yandan Ilgın'a tabi Yendiğün Köyü'nün gelirleri gulâm-ı mir statüsündeki İshak ve Karagöz'e tahsis edilmiş olup, her birinin hissesi 1.850 akçe olarak kaydedilmiştir; köyün 997 akçelik geliri ise Meldos (nevbet) nöbetçilerinin tımarına ayrılmıştır.⁴⁴ Ayrıca Akşehir'e bağlı Ecem Köyü'nün gelirleri başlangıçta Ece oğlu Cüneyd Paşa'ya tahsis edilmişken, 24 Ağustos 1466 (12 Muharrem 871) tarihinden itibaren bu gelirler Meldos Kalesi nöbetçilerinin tımarlarına eklenmiştir.⁴⁵

Meldos Kalesi'ne dair kayıtlar 15. yüzyılın sonlarına kadar takip edilebilmekte,⁴⁶ ancak daha

³³ Bayram Ürekli, “Türkolojinin İki Önemli İsmi Franz Taeschner ve Franz Babinger'in Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdikleri Mektuplar”, *S.Ü. Türkiyat Araştırma Dergisi*, 43 (Konya 2018), 301, 4. mektup

³⁴ Kale Swoboda'ya göre Demir Çağı'ndan Erken Bizans'a kadar kullanılmış. Myrioekpalon sırasında terk edilmiş ve yıkık bir yer olmalıdır. Bu hususta bk. H. Swoboda-J. Keil- F. Knoll, *Denkmaler Aus Lykaonien Pamphylien und Isaurien*, (Wien 1935), 105.; J., Jüthner, F. Knoll, K. Patsch, H. Swoboda, “Vorläufiger Bericht: über eine archäologischer Expedition nach Kleinasien”. *Verlag der Gesellschaft zur Förderung Deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen*, 1903, 6-52.

³⁵ BOA MAD 241: 104a.

³⁶ BOA MAD 241: 104a, 104b.

³⁷ BOA MAD 241: 104b, 105a.

³⁸ BOA MAD 241: 105a, 105b.

³⁹ BOA MAD 241: 106b.

⁴⁰ BOA MAD 241: 106a.

⁴¹ BOA MAD 241: 86a.

⁴² BOA MAD 241: 79a, 90a.

⁴³ BOA MAD 241: 85b 86a.

⁴⁴ BOA MAD 241: 89a, 86b.

⁴⁵ BOA MAD 241: 65a.

⁴⁶ BOA MAD 567: 1, 35; Doğan Yörük, “Karaman Eyâletinde Osmanlı Tımar Düzeninin Tesisi (1483)”, *Tarih*

sonraki dönemlerde bu izler kaybolmaktadır. 1530 tarihli tahrir defterlerinde Karaman eyaleti genelinde on beş kalenin varlığından söz edilmesine rağmen Meldos Kalesi'ne yer verilmemiştir.⁴⁷ Benzer şekilde, 1787 tarihli Anadolu ve Rumeli kalelerinin listesini içeren bir arşiv belgesinde de Karaman eyaletinde yalnızca Konya, Larende, Aksaray, Niğde, Kayseri ve Lüle kalelerinin mevcut olduğu belirtilmektedir.⁴⁸ Buna göre, Meldos Kalesi 16. yüzyılın başlarından itibaren garnizon niteliğini kaybetmiş, ancak kale yerleşimi şeklinde varlığını sürdürmüştür. Bu durum, kalenin stratejik önemini yitirmiş olmasıyla açıklanabilir.

5. Kalenin Mimarisi

Kalenin uzun süredir metruk durumda olduğu, mevcut kalıntılardan açıkça anlaşılmaktadır. Günümüze ulaşan izlerden anlaşıldığı üzere, kalenin surlarının temelini doğal kaya kütlesi oluşturmaktadır. Doğal kayalığın sur yapımına elverişli olmadığı kuzeybatı kesimlerinde ise, duvarlarla bağlantı sağlanarak surların tamamlandığı görülmektedir.⁴⁹

Topoğrafik özellikleri itibarıyla kale, iki kademeli bir yapılanma sergilemektedir. Birinci kademede, sur duvarlarının yanı sıra çeşitli mimari kalıntılar izlenebilmektedir. Daha yüksek kotta yer alan ikinci kademede ise, yapı kalıntılarıyla birlikte sarnıç olduğu düşünülen bakiyeler takip edilmektedir. Nitekim kale mimarisinde en sık rastlanan yapılardan birini sarnıçlar oluşturmaktadır (Resim 1-6).

Kaledeki mimari kalıntılar ve seramik parçalarından hareketle Demir Çağı'na kadar geriye götürmek mümkün olmaktadır.⁵⁰ Hitit çağından başlayarak takip eden Frig, Hellenistik, Roma, Bizans ve Türk-İslam dönemine ait kalıntıları izlemek imkân dâhilindedir.⁵¹

Kalenin sadece kuzeybatı yönünde kısıtlı sahada sur izleri takip edilmektedir. Bu kalıntılar da büyük oranda tahrip olmuştur. Diğer alanlar doğal kaya yapısı ile ihata edilmiş durumdadır.

Kale mimarisinin vazgeçilmez mekânlarından olan sarnıç kalıntıları mevcuttur. Bunlardan en önemlisi kalenin doğusunda yer alan Basamaklı Sarnıç'tır. Erken dönem örneklerinde bilindiği üzere, bu tür sarnıçlar kale ile dış mekân arasındaki bağlantı vasıtası olmuştur. Ancak burada kırk civarındaki basamak sayısı ve 15 metre uzunluğu ile oldukça yüksek sayılabilecek mekân haline gelmiştir. Merdivenlerin nihayet bulunduğu noktada sarnıç yapısının olması gerekmektedir. Nitekim benzer örneklerde bu uygulama barizdir.

Yine kale dâhilinde başka sarnıç izleri takip edilebilmektedir. Bakiyelerden takip edilebildiği kadarıyla farklı formlarda kare, yuvarlak diyebileceğimiz formlarda sarnıç yapıları mevcuttur. Ancak ayrıntılar yapılacak sondaj çalışmaları ile sarıh hale gelmiş olacaktır.

Kale dâhilinde ışıklara rastlamak mümkündür. Nitekim doğal kayaya oyularak oluşturulmuş ışık mekânları takip edilmektedir. Bunlar üzüm ezme mekânı ve onun şirasını toplamak gayesiyle ilgili mekânlar olarak teşekkül ettirilmiştir.

Haşim Karpuz, kalenin doğusunda kayaya oyulmuş vaziyetteki mekânın kutsal alan olabileceğini bildirmektedir. Bu mekânın önündeki sundurma kısmıyla ön cephede genişletilmiş olabileceğini bildirmektedir.⁵²

Kalenin en önemli buluntularını yüzeydeki seramik parçaları oluşturmaktadır. Parçalar halindeki

Araştırmaları Dergisi, S.XXV/40, (Ankara 2006), 193, 194.

⁴⁷ Bk. 387 Numaralı *Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530)* I, Dizin ve Tıpkı Basım, haz. Ahmet Özkılınç, Ali Coşkun, Gülşen Ergün, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu, (Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 1996).

⁴⁸ D. Yörük, "Tatlarhisarı/Derbent", 76.

⁴⁹ Güngör Karauğuz-Halil İbrahim Kunt, *Eskiçağ Kaleleri-Orta Anadolu'nun Güney Kesimi-*, (Konya: Çizgi Kitabevi 2004), 21.

⁵⁰ Haşim Karpuz, "Asarkale/Balkayalar", *Aladağ'ın İncisi Derbent*, ed. Ahmet Çaycı, (Konya 2020), 66.

⁵¹ H. Swoboda-J. Keil- F. Knoll, *Denkmaler Aus Lykaonien Pamphylien und Isaurien*, 105.

⁵² H. Karpuz, "Asarkale/Balkayalar", 70.

seramikler Demir çağından başlayarak Bizans dönemine kadar geniş bir zaman spektrumunda örnekler sunduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak yine daha teferruatlı buluntular ancak sondaj çalışmalarıyla bilinir hale gelecektir.

Kale’de 1950’lerde Konya Müze Müdürlüğü nezaretinde arkeolojik kazı çalışmalarının yapıldığı bilinmekle birlikte bu hususta maalesef yazılı neşriyata rastlanamamıştır.

6. Sonuç

Tarihî veriler ve mevcut kale kalıntılarından hareketle, Konya’nın batısında yer alan ve Eski Tunç Çağı’na (MÖ 3300-1200) kadar uzanabileceği düşünülen bu metruk kale üzerine gerçekleştirdiğimiz saha araştırmaları ve gözlemler, Osmanlı kaynaklarından elde edilen bilgilerle birlikte değerlendirilmiştir. Bu kısa makale aracılığıyla, bugüne kadar çok bilinmeyen bir tarihî gerçeklik bilim dünyasının hizmetine sunulmuş olacaktır.

Esas itibarıyla bu çalışma ile Orta Çağ kaynaklarında yer alan bilgiler bir araya getirilerek kaleye ilişkin veriler bütüncül bir biçimde değerlendirilmiştir. Türkiye Selçuklu dönemine ait kaynaklarda kalenin adının doğrudan zikredildiği bilgiye, Smbat Sparapet’in eserinden ulaşılmaktadır. Karamanoğlu Beyliği dönemine ait kronik niteliğindeki *Şikârî Tarihi*’nde ise kaleye dair bilgiler, çoğunlukla bölgede meydana gelen savaşlar bağlamında yer almaktadır. Aynı döneme ait 853/1449 tarihli Hasbeğioğlu Doğan Yörük Vakfiyesi, kaleye ilişkin kayıtları içeren önemli bir belge niteliğindedir. Osmanlı dönemine ait Tahrir Defterlerinde ise, Meldos Kalesi ile birlikte Meldos Köyü’ne ilişkin kayıtların bulunması, kalenin alt kodundaki yerleşim alanının mevcudiyetini belgelemektedir. Ayrıca arazide tespit edilen mimari parça kalıntıları ve kabir izleri, yazılı kaynaklarda yer alan bilgileri destekleyen somut kültür varlıkları olarak değerlendirilmektedir.

Kale ve yol ilişkisi bakımından mesele ele alındığında da kale, yakınlarından geçen Via Sebaste yolunun ve aynı zamanda vadinin güvenliğini temin eden muhkem yapı olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Via Sebaste gibi bir yolun antik dönemden beri taş döşemeli yapısıyla böyle bir savaşın gerçekleşmesindeki katkıları da hesaba katılması gerekmektedir. Savaşla ilgili kaynaklarda ifade edilen araç, mühimmat ve asker sayısı bakımından da böylesine sağlam bir alt yapı sayesinde ordunun yol alması mümkün görünmektedir.

Sonuç olarak, bölgede gerçekleştirilecek sondaj ve hafriyat çalışmaları sayesinde elde edilecek bulguların, yazılı kaynaklarda yer alan bilgilerin doğrulanmasına ve daha görünür hâle gelmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu nedenle, burada yürütülecek arkeolojik kazı faaliyetleri, genel anlamda bölge tarihinin aydınlatılması açısından önem taşımakta; özelde ise Miryokefalon Savaşı’na ilişkin tarihsel değerlendirmelere yeni veriler sunma potansiyeli barındırmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu çalışmaların Anadolu tarihi ve kronolojisine anlamlı bir katkı sağlayacağı açıktır.

KAYNAKÇA

I-Arşiv Vesikaları

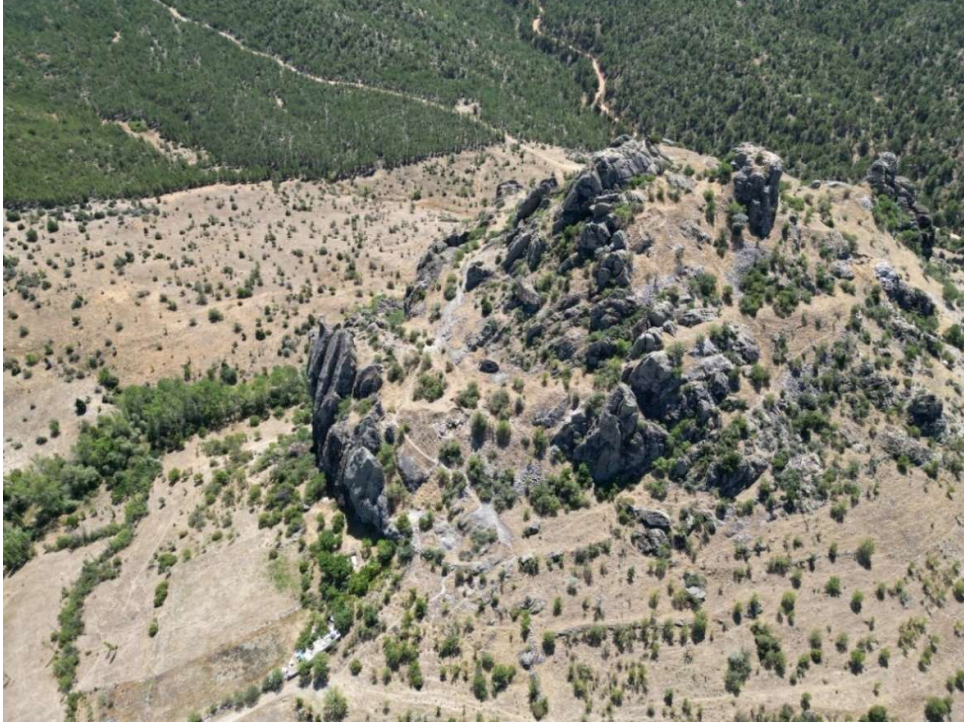
- 1- Başkanlık Osmanlı Arşivi [=BOA],
 - a- Tahrir Defterleri [=TD], nr. 40, 387, 399, 415, 455.
 - b- Maliyeden Müdevver Defterleri [=MAD], nr. 241, 567.
- 2- Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadime Arşivi [=KKA], TD, nr. 146.
- 3- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakfiye Defterleri [=VGMA VD], 582/2.

II-Araştırma ve İncelemeler

Angiolello, Giovanni Maria, *Türk Tarihi* çev. Pınar Gökpar (İstanbul: Profil Kitap, 2022), İstanbul 2022.
 Arslan, Mustafa. “Miryokephalon Savaşı’nın Konya Bağrsak Boğazı’na Lokalize Edilmesine Mikrotoponimik Katkıları”. *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi Miryokefalon Özel Sayısı*, (2017), 185-202.

Bahar, Hasan. “Tarih Öncesinden Bizans Dönemine Kadar Konya Ulaşımı ve Balkayalar-Bağrsakdere

- Kalesi". *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi Miryokefalon Özel Sayısı*, (2017), 125-140.
- Barkan, Ömer Lütfi. "Çiftlik", *İslam Ansiklopedisi*, III/392, İstanbul: MEB Yayınları, (1993).
- Beldiceanu, N. *XIV. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Tımar*, çev. M. Ali Kılıçbay, Ankara: Teori Yayınları, 1985.
- Ceylan, Mehmet Akif. "Myriokephalon Savaşı (17 Eylül 1176) Açısından Konya Bağirsak Boğazı'nın Coğrafi Özellikleri". *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi Miryokefalon Özel Sayısı*, 2017, 1-40.
- Erdoğan, M. Akif, "Akşehir Sancağındaki Dirliklerin III. Murat Devrindeki Durumu ve 1583/991 Tarihli Akşehir Sancağı İcmal Defteri", *OTAM*, 1, (Ankara 1990).127-161.
- Erdoğan, Mehmet Akif. "Karaman Vilayeti Kanunnameleri". *OTAM* 4 (1993), 467-516.
- Erdoğan, Mehmet Akif. *1466 Tarihli Akşehir Mufasssal Defteri (metin ve inceleme)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Ertürk, Volkan. *XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı*, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, 1. Basım, 2011.
- Eskikurt, Adnan-Ceylan, Mehmet Akif. *Selçuklu-Bizans Münasebetlerinde Bir Dönüm Noktası Myriokephalon Zaferi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Eskikurt, Adnan. "Ortaçağ Kroniklerine Göre 17 Eylül 1176 Myriokephalon Zaferi". *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi Miryokefalon Özel Sayısı*, (2017), 75-98.
- Eskikurt, Adnan. "Myriokephalon Savaşı'na Dair Kronikler ve Modern Çalışmalar". *USAD*, Bahar 2017; (6): 65-94.
- Houedene, Roger. *Chronica Magistri Rogeri de Houedene*. C. II, haz. W. Stubbs. Londra 1869.
- İnalcık, Halil İnalcık. "Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu", *Belleten*, XXIII/92, (1959), 575-609.
- Jüthner, J., Knoll, F., Patsch, K., Swoboda, H. "Vorläufiger Bericht: Über Eine Archäologischer Expedition nach Kleinasien". Verlag der Gesellschaft zur Förderung Deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen, (1903), 6-52.
- Karpuz, Haşim. "Asarkale/Balkayalar". *Aladağ'ın İncisi Derbent*. ed. Ahmet Çaycı. 65-74. Konya: Palet Yayınları. 1. Basım, 2020.
- Karagöz, Güngör-Kunt, Halil İbrahim. *Eskiçağ Kaleleri-Orta Anadolu'nun Güney Kesimi-*. Konya: Çizgi Kitabevi, 1. Basım, 2004.
- Kayapınar, L.-Hocaoğlu, B.-Vardar S.- Çeviroğlu, M. H. "Miryokefalon Muharebesi'nin Mahalli Üzerine Mülâhazalar: Bizans Kaynakları". *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi Miryokefalon Özel Sayısı*, (2017), 105-124.
- Khoniates, Niketas. *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*. çev. Fikret Işıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Kinnamos, Ioannes. *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*. çev. Işın Demirkent. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Özcan, Altay Tayfun. "Myriokephalon Muharebesi'nin Mevkisi Üzerine". *S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Dergisi. Miryokefalon Özel Sayısı*, (2017), 167-184.
- Sahillioğlu, Halil. "Bâd-ı Hevâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* IV/416-418. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 1991.
- Smbat Sparapet. "Chronique Du Royaume De La Petite Armenie Par Le Connetable Sempad". *Recueil Des Historiens Des Croisades Documents Armeniens*, çev. E. Dulaurier, Paris, 1869.
- Swoboda, H.-Keil, J.-Knoll, F. *Denkmaler Aus Lykaonien Pamphylien und Isaurien*, Wien: Rohrer, 1935.
- Ürekli, Bayram. "Türkolojinin İki Önemli İsmi Franz Taeschner ve Franz Babinger'in Feridun Nafiz Uzluğ'a Gönderdikleri Mektuplar", *S.Ü. Türkiyat Araştırma Dergisi*, 43 (2018), 289-312.
- Yörük, Doğan. "Karaman Eyâletinde Osmanlı Tımar Düzeninin Tesisi (1483)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.XXV/40 (2006), 177-202.
- Yörük, Doğan. "XVI. Yüzyılda Tatlarhisarı/Derbent". *Aladağ'ın İncisi Derbent*. ed. Ahmet Çaycı. 75-85. Konya: Palet Yayınları, 1. Basım, 2020.

Resim 1: *Meldos/Balkaya Kalesi Hava Fotoğrafi*

Resim 2: *Meldos/Balkaya Kalesi Kuzey Cephesi*

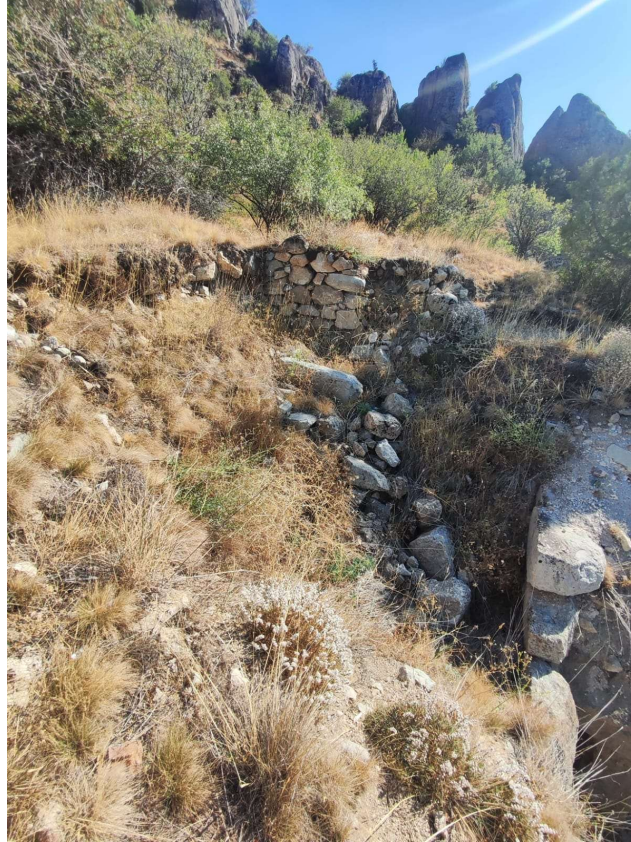
Resim 3: *Meldos/Balkaya Kalesi'ne Ait Mimari Parça*

Resim 4: *Meldos/Balkaya Kalesi'ne Ait Mimari Parça*

Resim 5: *Meldos/Balkaya Kalesi'ne Ait Metruk Mekân*

Resim 6: *Meldos/Balkaya Kalesi'ne Ait Metruk Mekân*

Resim 7: *Via Sebaste (Ulu yolu)n Beyşehir Yenidoğan'daki Kalıntıları*

Resim 8: *Via Sebaste (Ulu yolu)n Beyşehir Yenidoğan'daki Kalıntıları*

Belge 1: 853/1449 Tarihli Hasbeği oğlu Doğan Yörük Vakfiyesi (VGMD VD, 582/2,311, sıra 214.)